

YAŞAYAN İNSAN HAZİNESİ İSMAİL ARAÇ VE BERGAMA'DA KARATABAKLIK/ PARŞÖMEN YAPIMI GELENEĞİ

Aslı Zeynep UZUN*

Makale Geliş Tarihi: Haziran 2022

Makale Kabul Tarihi: Haziran 2022

Öz

Türkiye'deki son karatabak olan İsmail Araç, 2021 yılında Yaşayan İnsan Hazinesi (YİH) seçilmiştir. İzmir Bergama'da yaşayan İsmail Araç, Nesrin Ermiş ve Demet Sağlam Tokbay, Türkiye'de karatabaklık/parşömen yapımını devam ettiren son isimlerdir. Teknolojik gelişmeler geleneksel karatabaklık/ parşömen yapımını unutulma noktasına getirmiştir. Çalışmada geleneğe ve aktarıma odaklanılarak, karatabaklık geleneği SOKÜM sözleşmesi çerçevesinde ele alınacak, son karatabak ustanın özellikleri YİH bakışıyla incelenecektir. SOKÜM'e alınacak ve YİH ilan edilecek kadar önemli olan karatabaklık geleneğinin Türk kültüründe önemi, geçmişte kullanımı, günümüzdeki durumu, bugün nasıl sürdürüldüğü, parşömenle ilişkisi tartışılarak; unsurun unutulma noktasına gelmesindeki sebepler belirlenerek, güncellenmesi ve canlandırılmasında öneriler sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: SOKÜM, YİH, geleneksel el sanatları, karabaklık, parşömen yapıcılığı

A Living Human Treasure İsmail Araç and the Tradition of Karatabak Making in Bergama

Abstract

İsmail Araç, the last tanner in Turkey, was selected as the Living Human Treasure (LTH) in 2021. İsmail Arac, Nesrin Ermiş and Demet Sağlam Tokbay, who live in Bergama, Izmir, are the last names to continue the tanning /parchment making in Turkey. Technological developments have brought traditional Convention /parchment making to the point of oblivion. In the study, focusing on tradition and transmission, the tradition of tanning will be discussed within the framework of the ICH Convention, and the characteristics of the last tanner master will be examined from the perspective of LHT. By discussing the importance of the tanning tradition in Turkish culture, its use in the past, its current situation, how it is maintained today, and its relationship with the parchment, which is important enough to be included in ICH and declared as LHT; The radonsa for the forgetfulness of the element will be determined, and suggestions will be presented for its updating and revival.

---

* Aslı Zeynep Uzun, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Halk Bilimi ABD, İzmir, aslzeyzey@hotmail.com.

Key Words: Izmir, Nif Mountain, necropolis, tumulus, natural and cultural landscape

GİRİŞ

Deriyi kıyafet, müzik aleti, çadır yapma gibi amaçlarla kullanmak için işlemek insanlığın ilk dönemlerinden beri vardır. Derinin kullanılmasına duyulan bu ihtiyaç zamanla geleneğe dönüşmüş ve günümüzde “Karatabaklık geleneği” olarak adlandırılmıştır. Türkler Orta Asya’dan beri deri işleme geleneğini sürdürmektedir ve bu geleneği Anadolu’ya getirmişlerdir. Anadolu’da yazı yazmak amaçlı ortaya çıkan parşömenin yapımı ile karatabaklık geleneğinin birleşmesi kültürler arası etkileşimin en önemli örneklerinden biri olmuştur. Envanter ismi olan “Karatabaklık/ Parşömen Yapımı” geleneğini bugün sadece İzmir ili Bergama ilçesinde yaşayan İsmail Araç ve onun iki çırağı devam ettirmektedir. Üç kişi tarafından devam ettirilen bu gelenek UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras için önem arz eder ve gelenek “Geleneksel El Sanatları Ustalığı (Geleneksel zanaatkarlık)” başlığı altında İzmir Kültür ve Turizm Bakanlığı İl Envanteri’nde 4. sırada yer almaktadır.

Bu çalışmada, karatabaklık ve parşömen yapımı geleneğinin tarihi verilmiş olup karatabaklığın SOKÜM, YİH açısından incelenmesi ve geleneğin sürdürülmesi hususunda karatabaklık yapımı geleneğinin deri sanayisine yenilmemesi için çözüm yollarının aranması amaçlanmıştır.

SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASI SÖZLEŞMESİ (SOKÜM) NEDİR?

UNESCO’nun kültürlerin korunması, unutulmaması, gelecek kuşaklara aktarılması, küreselleşmenin yarattığı tek-tipleşmeye karşı durma, küresel tüetime giremeyen kültürlerin yok olma tehlikesini durdurma amaçlarıyla 32. Genel Konferansının 17 Ekim 2003 tarihli Genel Kurulunda *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi* kabul edilmiştir (Oğuz 2018, 22). Türkiye’nin 27 Mart 2006 yılında taraf olduğu sözleşmenin tanımı şöyledir;

“Somut olmayan kültürel miras toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekanlar anlamına gelir. Kuşaktan kuşağa aktarılan bu somut olmayan kültürel miras, toplulukların ve grupların çevreleriyle, doğayla ve tarihleriyle etkileşimlerine bağlı olarak,

sürekli biçimde yeniden yaratılır ve bu onlara kimlik ve devamlılık duygusu verir; böylece kültürel çeşitliliğe ve insan yaratıcılığına duyulan saygıya katkıda bulunulur.” (Oğuz 2018, 202).

Sözleşmenin amaçları şöyledir;

- a) *Somut olmayan kültürel mirası korumak;*
- b) *İlgili toplulukların, grupların ve bireylerin somut olmayan kültürel mirasına saygı göstermek;*
- c) *Somut olmayan kültürel mirasın önemi konusunda yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde duyarlılığı arttırmak ve karşılıklı değerliliği sağlamak;*
- d) *Uluslararası işbirliği ve yardımlaşmayı sağlamak (Oğuz 2018, 202).*

Bu sözleşmede korunması gereken kültürel mirasın bir objeden ibaret olmadığını ifade eder; kültürel ifade çeşitliliğe ve yaratıcılığa, kuşaktan kuşağa sözlü şekilde aktarılmasına, kültürel mekanlara ağırlık verir ve bunların önemini gösterir. Halk bilimi yaratmalarının korunması gereken kültürel miras unsurları olduğuna dikkat çeker (Oğuz 2018, 23-24). Türk kültürü somut olmayan kültürel miras yönünden çok zengindir ve bu zenginliklerinden birini “Karatabaklık/ Parşömen Yapımı” geleneği oluşturmaktadır. Kültürel miraslardan biri olan “Karatabaklık/ Parşömen Yapımı” geleneği, bu sözleşme kapsamında geleneğin korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması için önem arz eder.

1. SOKÜM'ün Alanları

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nin korumayı amaçladığı somut olmayan kültürel miras, sözleşmede karar verilen şu alanlarda belirir:

- a) *Somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören dille birlikte sözlü gelenekler ve anlatımlar;*
- b) *Gösteri sanatları;*
- c) *Toplumsal uygulamalar;*
- d) *Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar;*
- e) *El sanatları geleneği (Oğuz 2018, 203).*

Somut olmayan kültürel miras; o mirası yaratan ve mirasa sahip olan toplumun ortak belleğini yansıtır. Kültür varlığının korunmasını ve aktarımını amaç edinen sözleşmenin belirlediği alanlara bakıldığında “Karatabaklık/ Parşomen Yapımı” geleneği “El sanatları geleneği” maddesine girmektedir. SOKÜM unsuru, informal yani kuşaktan kuşağa sözlü şekilde aktarılır, unsura ait mekanlar oluşur, unsur atasözlerinde ve deyimlerde yer alır. Geleneğin yaşayarak ve yaşatarak korunması, ustaların bilgilerini çıkarlara aktarması, aktarımın süreci esastır.

2. SOKÜM Kapsamında Karatabaklık Geleneği

Karatabaklık yapımı geleneği; Kültür ve Turizm Bakanlığı (KTB) resmî sitesinde “Somut Olm. Kült. Miras Türkiye Ulusal Envanteri” başlığında “Somut Olmayan Kültürel Miras Türkiye Ulusal Envanterinin detaylı dökümü” listesinde “Karatabaklık/ Parşomen Yapımı” ismiyle 190. Sırada 1.002.36 envanter numara koduyla kayıtlıdır (<https://aregem.ktb.gov.tr/TR-279417/somut-olm-kult-miras-turkiye-ulusal-envanteri.html>). İzmir İl Envanteri’nde 4. Sırada “Dericilik ve deri işlemeciliği” unsur başlığı altında “Karatabaklık/ Parşomen Yapımı” olarak kayıtlıdır (<https://izmir.ktb.gov.tr/TR-90964/unesco-somut-olmayan-kulturel-miras.html>). Yaşayan İnsan Hazinesi olarak seçilen İsmail Araç, ise KTB’nın resmî sitesinde “Yaşayan İnsan Hazinesi Ulusal Envanteri” başlığı altında “Karatabak Dericilik Geleneği” alanında usta olarak 02.0055 envanter numarası ile kayıtlıdır (<https://aregem.ktb.gov.tr/TR-12929/yasayan-insan-hazinelere-ulusal-envanteri.html>).

“Karatabaklık/ Parşomen Yapımı” geleneği, SOKÜM unsurlarından “El sanatları geleneği” maddesine girmektedir. Kültürel mirasın korunması amacıyla sözleşme kapsamında unsurun aktarım süreci esastır. Kültürel miras çevresinde oluşan deyim, atasözü, aktarım bilgisi, aktarım mekânı önem arz eder. Kültürel mekân açısından, karatabak ustalarının ve çıraklarının deri işledikleri yere “Tabakhane” denmektedir ve günümüzde Aydın ilinde “Tabakhane Deresi” ile “Tabakhane Köprüsü” adlandırılması; Muğla ve İstanbul gibi illerde “Tabakhane Caddesi” ve Trabzon ilinde “Tabakhane Camii” gibi yer adlarının olması karatabaklık geleneğinin kültürel mekâna etkisi görülmektedir. Aynı şekilde atasözü ve deyimler açısından, deri işlemede kullanılan ve dayanılmayacak kadar kötü bir kokusu olan zırnık maddesinin, başkasına bir fayda sağlamayacağını ifade eden “Sana zırnık bile koklatmam” sözünde kullanılması, bunun dışında eskiden deri işlemek için köpek dışkısı kullanılmaktaydı ve bu dışkı kurumadan hızlıca tabakhaneye yetiştirilmekteydi, bu doğrultuda trafikte

çok hızlı giden araçları belirtmek için “Tabakhaneye b*k yetiştiriyor” sözlerinde Karatabaklık geleneğinin izleri sürmektedir. Böylece kültürel unsurun dil aracılığıyla korunduğu ortadadır. Karatabaklık geleneği etrafında oluşan mekân isimleri, atasözü ve deyim; aktarım esnası, bilginin kadim olması ve kuşaktan kuşağa aktarılması açılarından SOKÜM için önem arz etmektedir; kültür taşıyıcılığı yapmaktadır. Bu hususlarda “Karatabaklık/Parşömen Yapımı” geleneği SOKÜM unsurlarına dahildir.

YAŞAYAN İNSAN HAZİNESİ (YİH) NEDİR?

UNESCO somut olmayan kültürel mirası üreten ve yeni kuşağa aktaran usta kişilere “insan hazinesi” demiştir ve ustalara, ustaların yapacağı katkılara dikkat çekmek için çalışmalar yapmıştır. Kültürü sürdüren topluluğu, grubu ve bireyi ön plana çıkarmış; kültürün aktarılması hususundaki rolleri vurgulamıştır. Somut olmayan kültürel mirası sürdüren ustanın tanınması, icrasını daha iyi ortamlarda sürdürmesi, ödüllendirmesi ve yaptığı işlerde şevklendirmesi, çırak yetiştirmeye özendirilmesi noktalarında “Yaşayan İnsan Hazinesi” (YİH) sistemi önem arz eder (Oğuz 2018, 42-43). *Ulusal “Yaşayan İnsan Hazinesi” Sistemlerinin Kurulması İçin Yönerge’de Yaşayan İnsan Hazinesi’nin tanımı şöyle yapılmıştır;*

“Yaşayan İnsan Hazinesi, somut olmayan kültürel mirasın spesifik unsurlarını yüksek derecede icra etme ve yeniden yaratma bilgisine ve yeteneğine sahip olan kişilerdir” (Oğuz 2018, 176).

1. YİH Kriterleri ve YİH Kapsamında İsmail Araç

Geleneğin taşıyıcısı ve aktarıcısı olan ustaların *Yaşayan İnsan Hazinesi* ilan edilmesi, seçilmesi için şu kriterler belirlenmiştir;

- 1) *Kişinin ustalığını 10 yıldır icra ediyor olması;*
- 2) *Sanatını usta-çırak ilişkisi içinde öğrenmiş olması;*
- 3) *Bilgi ve becerisini uygulamadaki üstünlüğü;*
- 4) *Konusunda ender bulunan bilgiye sahip olması;*
- 5) *Kişi veya grubun bilgi ve becerilerini geliştirme yeteneği;*
- 6) *Kişi veya grubun yaptığı işe kendini adanması;*

- 7) *Kişi veya grubun bilgi ve becerilerini çırağa aktarma becerisi (çırak yetiştirmiş olması)* (<https://aregem.ktb.gov.tr/TR-12929/yasayan-insan-hazineleri-ulusal-envanteri.html>).

Türkiye'deki son karatabak ustası olan İsmail Araç 67 yıldır bu geleneği sürdürmektedir ve iki çırak yetiştirmiştir. Ömrünü Karatabaklık yapımı geleneğine adanmış olması, son usta olarak alanında ender bulunan bilgiye sahip olması, bu geleneği ustasından öğrenmiş olması, bilgi ve becerisini uygulamadaki üstünlüğü gibi sebeplerle *Yaşayan İnsan Hazinesi* olarak ilan edilmiş ve 11 Ocak 2022 tarihinde Cumhurbaşkanlığı Külliyesi Millet Kongre ve Kültür Merkezi'nde gerçekleştirilen ödül töreninde ödülünü almıştır.

İSMAİL ARAÇ VE ÇIRAKLARI KİMLERDİR?

İzmir ili Bergama ilçesinde yaşayan 89 yaşındaki İsmail Araç, Türkiye'deki son karatabak ustasıdır ve Karatabaklık yapımı geleneğine 1955 yılında yani 22 yaşında başlamıştır. 27 yaşında yani 1960 yılında kendi tabakhanesini açmış olan Araç 67 yıl boyunca bu geleneği sürdürmüştür.

Karatabaklık geleneğinin zor, uğraştırıcı ve kirli olması sebepleriyle çırak bulmada zorlanan Araç, Nesrin Ermiş Pavlis ve Demet Sağlam Tokbay isimli iki kadın çırak yetiştirmiştir. Nesrin Ermiş Pavlis, Bergama Belediyesi UNESCO Dünya Mirası ve Alan Yönetim Birimi'nde tercüman iken; Demet Sağlam Tokbay ise resim öğretmeniyken 2013 yılında geleneğin değerinin korunması ve kaybolmaması için çıraklığa başlamışlardır. Demet Sağlam Tokbay 2017 yılında, Nesrin Ermiş Pavlis ise 2020 yılında Araç tarafından usta ilan edilmiştir. Deri işleme yani karatabaklık çeşitli kollara ayrılmaktadır ve bu kollardan biri parşömen yapımıdır. İki kadın usta yalnızca parşömen yapımı geleneğini bilmektedirler ve ikisinin de kadın olması *UNESCO Sürdürülebilir Kalkınma 2030 Hedefleri*'nde bulunan 5. sıradaki "*Toplumsal Cinsiyet Eşitliği*" açısından önem arz etmektedir (Hedef 5.1, Hedef 5.5) (<https://www.unesco.org.tr/Pages/108/219/S%C3%BCrd%C3%BCr%C3%BClebilirKalk%C4%B1nma-2030-Hedefleri-%C4%B0htisas-Komitesi>).

Bir ustanın çırak yetiştirmesi hem geleneğin sürdürülmesi hem de geleneğin güncellenerek yeniden yaratılması açısından önemlidir. Usta Araç ve çırakları Pavlis ile Tokbay arasında da bu durum söz konusudur; geleneğin sürdürülmesi açısından iki kadın çırak, geleneği güncelleyerek yeniden yaratmışlardır.

KARATABAKLIK YAPIMI GELENEĞİNİN TARİHİ, DERİNİN KULLANIM ALANLARI VE PARŞÖMENLE İLİŞKİSİ

1. Karatabak

Karatabak kelimesi, Arapça “deri işleyen, derici” anlamına gelen dabbag kelimesinden gelmiştir ve işin zor, pis, yorucu olma sebebiyle kötü olduğunu ifade etmek için “kara” sıfatı kelimenin başına eklenmiştir. “Debagât”, “Sepicilik”, “Göncülük” “Pöstekicilik”, “Sahtiyat” gibi isimlerle de karşılanmış olan karatabaklık, insanlığın var olduğu dönemden beri korunma, ısınma gibi ihtiyaçlarla ortaya çıkmıştır. Karatabaklık; geyik, koyun, tavşan, tilki, yılan, deve gibi hayvanların ham derisinin işlenmesiyle derinin kullanılacak malzeme haline getirilmesi yani insan gücüyle deriye bozulmaz yapı kazandırılmasıdır. Hiçbir makine kullanılmadan kol gücüne dayalı olan bu gelenek deri yapılacak ürüne göre işlenir, örneğin bir çanta yapılacaksa deri çeşitli kimyasallarla tüylerinden ayrılır ve işleme tabi tutulur. Derinin işlenmesiyle ayakkabı, şapka, örtü, torba, saklama kabı, ceket, çanta, eldiven, davul, tef gibi ürünler yapılmaktadır (Dağtaş 2017, 9-11).

Tarihsel olarak bakıldığında deri işleme; Orta Asya, Anadolu, Mezopotamya coğrafyalarında belirgin bir şekilde vardır (Özdemir 2007, 67). Orta Asya coğrafyasında deri işlemenin görülmesinde Eski Türklerin etkisi vardır. Dericilik Türklerin en eski zamanlarından beri süregelmiştir ve Selçuklu ile Osmanlı dönemlerinde karatabaklık, Anadolu’da en ihtişamlı zamanlarını yaşamıştır. Eski Türklerin Altay Pazırık Kurganı’ndan çıkarılmış ve deriden yapılmış olan at koşum takımları, deve figürleri, geyik heykeli, su matarası, çizme, zırh, giysi, şapka gibi ürünlerin ve yaşanan çadırların deriden yapılmış olması Türklerin yüzyıllardır dericilikle uğraştığını böylece ata mesleği olan dericilik bilgilerinin kadim ve kıymetli olduğunu göstermektedir. (Diyarbakirli 1972, 29-41-73-129-131-141-144-175). Eski Türkler’de deri çizmeye “oguk” veya “uguk” denmektedir (Ögel 1978, 114). Pazırık Kurganı’ndan çıkarılan eşyaların yanı sıra çoban hırkaları ve efelerin körukü çizmeleri de Türk kültüründe derinin yerini göstermektedir. Osmanlı döneminde saraydaki deri eldivenler, padişahların kürkleri, işlemeli deri kaftanlar, sakaların su mataraları, koşum takımı ve at eyerleri, ayakkabı, çanta çizmeler karatabaklık geleneğinin durmadan devam ettiğini ve dericiliğin sarayda önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir. Osmanlı döneminde Anadolu’nun Bitlis, Manisa, Uşak, Niğde, Trabzon, Urfa gibi çeşitli illerinde renk renk deri işlemeciliği yapılmaktaydı hatta Evliya Çelebi “Seyahatname” eserinde Konya’da İslam

dünyasının en iyi sahtiyancılarının yapıldığını ifade etmektedir (Dağtaş 2017, 31).

2. Parşömen

“Tirşe”, “Nak”, “Akderi” gibi isimleri de olan parşömen kelimesi Fransızca “parchemin” kelimesinden gelmektedir ve “iyi cins kağıt” anlamını taşımaktadır. Parşömenin eski adı olan “Pergammet” kelimesi ise İzmir Bergama bölgesinden adını almaktadır. Parşömen, hayvan derisinden yazı yazmak veya resim yapmak için oluşturulan bir malzemedir. Antik çağda Mısır Krallığı’nın Bergama Krallığı’na papirüs ihracatını yasaklaması ile yazı yazmak için malzeme arayışına girilmesi sonucunda dişi keçi derisi işlenerek papirüs yerine kullanılmıştır (Dağtaş 2017, 54). Parşömen için özellikle keçi derisinin kullanılma sebebi keçi derisinin daha sıkı olmasındandır. Karatabak derisi tabaklama işlemine sokulurken parşömen derisi tabaklanmaz. Hiçbir kimyasal kullanılmayan ve doğada parçalanabilen organik bir unsur olan parşömen; derinin gavlete bıçağı, tırpan gibi araç-gereçlerle tüylerden, yağ ve kirlerden arındırıldıktan sonra asılarak kurutulmayla yapılmaktadır. Parşömen, deri işleme geleneğinin bir koludur.

Türklerin Orta Asya’dan getirmiş olduğu karatabaklık geleneği ile Anadolu’da var olan parşömen yapımının birleşmesi kültürler arası etkileşimin en önemli örneklerinden biri olmuştur. Osmanlı döneminde Pir-i Reis’in haritasını ceylan derisi üzerine çizmiş olması, Kuran yazmalarının deri üzerine yazılmış olması, envanter adı olan, “Karatabaklık/ Parşömen Yapımı” geleneğine verilebilecek örneklerden birkaçıdır.

KARATABAKLIK GELENEĞİNİN DERİ SANAYİSİ KARŞISINDAKİ SON DURUMU

Karatabaklık geleneğinin getirdiği yöntemle işlenen deri, ortaya konan ürün, fabrikasyon deri ürünlerine göre daha nitelikli ve dayanıklı olmasına karşın günümüzde ne yazık ki bu gelenek fabrikayla rekabet edemez duruma gelmiş ve tabaklama işlemi Organize Sanayi Bölgelerine geçmiştir. Kol gücünün fabrika ve makine gücüne yenildiği bu gelenek çevre kirliliği, şehirleşme gibi sebeplerle 1980’lerde yasaklanmaya başlamıştır. Zor, yorucu ve kirli bir gelenek olduğu için çirak bulmak zor iken bir de üstüne yasakların gelmesi sebepleriyle deri işleme geleneği yerini fabrikasyon deriye bırakmıştır. Kısaca el emeğiyle tabaklanan deri, fabrikasyon deri yapımına yenilmiştir. Günümüzde tek bir karatabak ustası

kalmıştır o da 89 yaşındaki İsmail Araç'tır. Ata mesleği olan karatabaklık geleneği günümüzde sanayi koluna dönüşmüştür.

KARATABAKLIK GELENEĞİNİN CANLANMASI İÇİN ÖNERİLER

Unutulma noktasına gelmiş olan Karatabaklık geleneğini canlandırmak için okulların ve medyanın gücü kullanılabilir. Bu doğrultuda Halk Eğitim Merkezlerinde ve Meslek Liselerinde uygulamalı "Tabaklama ve Parşömen Yapma" dersleri konulabilir. Usta Araç, her zaman olmasa da ara ara bu dersi alan öğrencilerle yan yana gelebilir ve bir usta-çırak ilişkisi içerisinde kadim bilgi aktarımı gerçekleştirilebilir. Tarihi dizi ve filmlerde karatabaklığa yer verilebilir, derinin işleme sahneleri izleyiciye gösterilebilir. Bunun yanı sıra gençlerin sıklıkla vakit geçirdiği bilgisayar oyunlarına karatabaklık ve parşömen yapımı uyarlanabilir. Örneğin gençler arasında yaygın olan simülasyon oyunları, tabaklama geleneğini göstermek için çok uygundur; "Deri Tabaklama ve Parşömen Yapma Simülasyonu" adlı bir oyun meydana getirilebilir. Yahut yapılmış olan bilgisayar oyununa "Tabaklama" başlığı altında yan görev eklenebilir. Bu görev içinde bir deri gerçekte nasıl tabaklanıyorsa, aşamalarıyla sanal ortamda canlandırılabilir. Böylece Türk genci ata geleneğini sanal ortamda deneyimleyebilir. Deneyimlemese bile karatabaklığın ne olduğuna dair bir bilgisi olur çünkü sanal dünyanın ciddi bir gücü vardır ve burada kültür alış-verişi fazlasıyla mevcuttur.

Karatabaklık geleneğinin canlandırılmasında yaşayan müzelerden yararlanılabilir. Örneğin usta, müzede atölye alanında tabaklama işlemini yapacak ve yaptığı malzemeleri hemen orada sergileyecek. Müzeyi gezen konuklar bu geleneği canlı canlı izleyebilir, ustayla iletişim içinde olabilir; üretimin hemen orada o an olması, sergilenmesi, yapılan işlemlere bizzat tanık olmak son derece ilgi çekicidir. Başta İzmir Büyükşehir Belediyesi sonrasında ise Bergama Belediyesi ve diğer kuruluşlar öncülüğünde Karatabaklık yapımı geleneğinin sürdürülmesi için festivaller, sempozyumlar gibi çeşitli faaliyetler düzenlenebilir. Ustaya, tarihe ve geleneğe saygı açısından yerelde Bergama'da geleneğin canlandırması çalışmalarının yapılması gerekmektedir ve beklenmektedir.

8. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Karatabaklık geleneği Türklerin Orta Asya'dan beri sürdürdüğü kültürel bir mirastır. Türkler, parşömen yapımını Anadolu'ya geldiklerinde öğrenmiş ve benimsemişlerdir. Pazırık Kurganından çıkarılmış olan ürünlerin deri ağırlıklı olması, Osmanlı döneminde sarayda kullanılan

eşyaların ve kıyafetlerin çoğunun deri olması, Pir-i Reis'in haritasını deriye çizmiş olması, el yazması Kuranların deriye yazılmış olması gibi örnekler Karatabaklık ve parşömen yapımı geleneğinin Türk tarihi için önemini vurgular. Tarihsel geleneğin güncelle buluşmasıyla yeniden yaratımın gerçekleşmesi; karatabaklık geleneği etrafında oluşan deyim, atasözü, araç-gereç, bilginin aktarılma anı ve mekânı gibi unsurlar *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi*'nin odaklandığı noktalar. Bunun neticesinde bu gelenek hem Ulusal Envanter'de hem de İzmir İl Envanteri'nde "Karatabaklık/ Parşömen Yapımı" başlığıyla yerini almıştır. İsmail Araç; Türkiye'deki son karatabaktır ve bu geleneğe 67 yılını vererek ömrünü adanmış olması, Nesrin Ermiş Pavlis ve Demet Sağlam Tokbay isimli iki kadın çirak yetiştirmiş olması, karatabaklık ve parşömen yapımı hakkında ender bulunan bilgilere sahip olması sonucunda "Karatabak Dericilik Ustası" olarak *Yaşayan İnsan Hazinesi* seçilmiştir. Karatabaklık geleneği günümüzde ilgisizlik, uygun alan bulamama, iş yükünün ağır olması gibi sebeplerle sürdürülemez hale gelmiştir ve fabrikasyon deri yapımına yenilme noktasındadır. Seri üretim karşısında kol gücünün yenilmesi pek normaldir fakat günümüzde Karatabaklık geleneğine bakış değişmelidir; burada söz konusu olan bir ürünün, bir malın, bir objenin üretimi değildir. Önemli olan kültürün üretilmesidir, aktarılmasıdır. İnsanlık tarihi için önem arz eden bu gelenek için; ustaya, geleneğe, tarihe saygı açısından canlandırma çalışmaları yapılmalıdır ve beklenmektedir.

KAYNAKÇA

- Dağtaş 2017 Lütfü Dağtaş, *Adını Bergama'dan Alan Pergament ve Anadolu'nun Son Karatabağı Bergamalı İsmail Araç*, İzmir; Bergama Belediyesi Yayınları, 2017.
- Diyarbakirli 1972 Nejat Diyarbakirli, *Hun Sanatı*, İstanbul; Millî Eğitim Bakanlığı Kültür Yayınları, 1972.
- Oğuz 2018 Öcal Oğuz, *Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir?* Ankara; Geleneksel Yayıncılık, 2018.
- Ögel 1978, Bahaeddin Ögel, *Türk Kültür Tarihi V*, İstanbul; Kültür Bakanlığı Yayınları, 1978.

- Özdemir 2007 Melda Özdemir, "Türk Kültüründe Dericilik Sanatı" 2007 Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi, 20, 66-82.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2022). *İzmir'de Somut Olmayan Kültürel Miras*. <https://izmir.ktb.gov.tr/TR-90964/unesco-somut-olmayan-kulturel-miras.html>
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2022). *Somut Olmayan Kültürel Miras Türkiye Ulusal Envanteri*. <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-279417/somut-olm-kult-miras-turkiye-ulusal-envanteri.html>
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2022). *Yaşayan İnsan Hazinesi Ulusal Envanteri*. <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-12929/yasayan-insan-hazinelere-ulusal-envanteri.html>
- UNESCO Türkiye Millî Komisyonu (2022). *Sürdürülebilir Kalkınma 2030 Hedefleri İhtisas Komitesi*. <https://www.unesco.org.tr/Pages/108/219/S%C3%BCrd%C3%BCr%C3%BClebilir-Kalk%C4%B1nma-2030-Hedefleri-%C4%B0htisas-Komitesi>